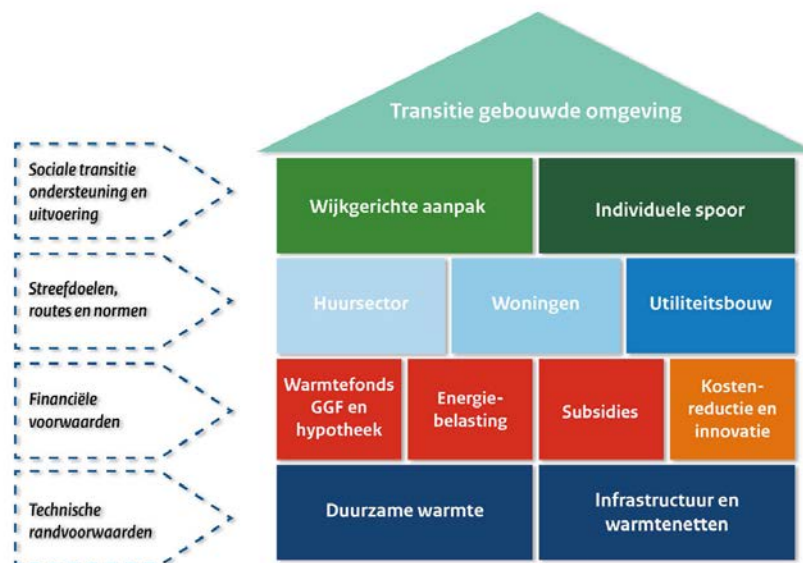

BIJLAGE – resultaten Gebouwde omgeving

De afspraken in het Klimaatakkoord gebouwde omgeving vormen een samenhangend geheel. Om woningeigenaren zowel binnen de wijkgerichte aanpak, als daarbuiten aan te zetten hun woningen te verduurzamen moeten technische en financiële voorwaarden worden ingevuld, moet richting worden gegeven en ondersteuning worden geboden. Onderstaand geef ik u een overzicht van de resultaten die reeds zijn geboekt en ik geef aan waar u binnenkort over wordt geïnformeerd. Ik zal dat doen langs de in het figuur beschreven thema's.

Wijkgerichte aanpak

Gerealiseerd:

- Het Expertise Centrum Warmte is opgericht (Ministerie van EZK). Bij het opstellen van de Transitievisie Warmte wordt de gemeente ondersteund door het Expertise Centrum Warmte (ECW). Zie ook: TK 32813 nr. 399.
- De Leidraad is opgeleverd (Ministerie van EZK). De Leidraad aardgasvrije wijken is door het Expertise Centrum Warmte in samenwerking met het Planbureau voor de Leefomgeving opgeleverd. Zie ook: TK 32813 nr. 399.
- Het Kennis- en Leerprogramma is opgericht. Onderdeel van het interbestuurlijk Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is het Kennis- en Leerprogramma (KLP). Het KLP faciliteert gemeenten en proeftuinen in het leren van elkaar en in kennisontwikkeling, het signaleert knelpunten en het verspreidt de geleerde lessen onder alle gemeenten. Zie ook: TK 32847 nr. 580.
- Uitvraag tweede ronde proeftuinen loopt. In oktober 2018 zijn de eerste 27 proeftuinen aardgasvrije wijken geselecteerd. Om meer gemeenten de gelegenheid te geven ervaring op te doen, zijn gemeenten uitgenodigd om een voorstel voor een proeftuin in deze tweede ronde in te dienen. In de eerste ronde is in totaal

ruim 126 miljoen euro uitgekeerd aan gemeenten voor een proeftuin. Afhankelijk van de aanvragen worden in 2020 ongeveer 25 proeftuinen geselecteerd met een gemiddelde bijdrage van 4 miljoen euro per proeftuin.
Zie ook: TK 32847 nr. 580.

Binnenkort:

- Handreiking participatie komt beschikbaar.
De transitie van aardgas naar duurzame warmte wordt gerealiseerd met betrokkenheid van bewoners, gebouweigenaren en andere partijen in de omgeving waar deze overstap aan de orde is. Hiervoor wordt een handreiking over participatie opgesteld, mede op basis van de ervaringen in de Proeftuinen Aardgasvrije Wijken.
Deze handreiking wordt u in januari 2020 toegestuurd.
- Nieuwe versie van de leidraad
Naar verwachting in maart zal een nieuwe versie van de Leidraad beschikbaar komen, met daarin nog aanvullingen en verfijningen ten opzichte van de versie in oktober is uitgekomen.
- Brief over voortgang Programma Aardgasvrije Wijken.
Eind 2019 rapporteren alle 27 proeftuinen via een reflectieve monitor over de voortgang. De resultaten van deze monitor worden meegenomen in een voortgangsbrief over het programma aan de Tweede Kamer.
De voortgangsbrief wordt u in januari 2020 toegestuurd.

Individuele spoor

Gerealiseerd:

- Regeling Reductie Energiegebruik.
Gemeenten konden tot en met 14 november 2019 een aanvraag indienen voor de specifieke uitkering Regeling Reductie Energiegebruik (RRE) om huiseigenaren te helpen energie te besparen. Met de regeling zetten gemeenten projecten op om huiseigenaren te stimuleren tot kleine energiebesparende maatregelen in huis. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het inregelen van de cv-installatie, het aanbrengen van radiatorfolie en tochtstrips of het plaatsen van ledlampen. Daarnaast gebruiken gemeenten de regeling om advies te geven aan huiseigenaren over energiebesparende maatregelen, zoals dak-, raam- of gevelisolatie. Hiervoor hebben 223 gemeenten een aanvraag ingediend. Er is in totaal 87 miljoen euro beschikbaar gesteld. Voor het eind van het jaar ontvangen gemeenten bericht of ze in aanmerking komen voor een specifiek uitkering.

Binnenkort:

- Digitaal platform start per 1 januari 2020.
Om woningeigenaren te ondersteunen bij het afleggen van hun klantreis en in hun keuzes komt er een digitaal platform. Een eerste versie van het platform is op 1 januari 2020 beschikbaar. In mijn brief "Financiering en ontzorging woningeigenaren" ga ik daar nader op in.

Huursector

Gerealiseerd:

- Regeling heffingsvermindering verhuurderheffing.
De regeling heffingsvermindering verhuurderheffing is per 1 februari 2019 geopend. Inmiddels is de regeling tijdelijk gesloten wegens uitputting van het budget tot en met 2021.
Zie ook: TK 30196 nr. 646.

Binnenkort:

- Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen.
Begin 2020 zal de Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) in werking treden. Deze regeling richt zich op het stimuleren van het aansluiten van huurwoningen op warmtenetten.
- Doorwerking standaard in huur(prijs)regelgeving.
Voor de zomer van 2020 wordt u geïnformeerd over de voorstellen voor de standaard en streefwaarden en de (mogelijke) doorwerking naar de huur(prijs)regelgeving.
- Ontwikkeling van de financiële positie van de corporatiesector
Voor de zomer van 2019 wordt u geïnformeerd over het brede (interdepartementale)

onderzoek van het Rijk en Aedes naar de ontwikkeling van de financiële positie van de corporatiesector en de haalbaarheid van de lange-termijnopgaven.

Woningen

Gerealiseerd:

- Aardgasvrije nieuwbouw.
Per 1 juli 2018 is de Gaswet veranderd waardoor nieuwe gebouwen in beginsel geen aardgasaansluiting meer krijgen. Dat betekent dat nieuwbouw niet meer aan het aardgasnet wordt aangesloten.

Binnenkort:

- Standaard en streefwaarden.
De standaard en streefwaarden bieden eigenaar-bewoners handelingsperspectief wanneer zij hun woning willen verduurzamen.
Ik verwacht uw Kamer in de eerste helft van 2020 te kunnen informeren.

Utiliteitsbouw

Gerealiseerd:

- Routekaarten maatschappelijk vastgoed.
Twaalf sectoren in het maatschappelijk vastgoed hebben in het voorstel voor het Klimaatakkoord afgesproken dat zij sectorale routekaarten maken waarin duidelijk wordt hoe hun vastgoed CO₂-arm wordt richting 2050. Het gaat hierbij om onderwijs (PO en VO, MBO, HBO, WO) zorg (cure en care), sport, politie, gemeenten, provincies, Rijk en monumenten. Deze routekaarten zijn in de eerste helft van 2019 opgeleverd. De eerste versies van de sectorale routekaarten lieten onder meer knelpunten zien bij de financiering. Momenteel wordt in beeld gebracht wat de benodigde randvoorwaarden en knelpunten zijn voor financiering, wetgeving en organisatie. Doel is om waar mogelijk praktische oplossingen te bieden.
- In oktober 2019 is het Kennis- en Innovatieplatform Maatschappelijk Vastgoed van start gegaan. Verschillende kenniscentra werken binnen dit platform samen in het ondersteunen van de maatschappelijke sectoren. Het platform doet dit o.a. door het verzamelen en verspreiden van kennis en het bevorderen van innovatie.

Binnenkort:

- Streefdoel 2030 en eindnorm 2050.
Voor de utiliteitsbouw worden wettelijke normen en instrumenten ontwikkeld die leiden tot 50% CO₂-reductie in 2030 (ten opzichte van 1990) en een CO₂-arme utiliteitsbouw in 2050. Ik verwacht dat medio 2020 de uitkomsten voor het streefdoel voor 2030 bekend zullen zijn en het voorstel voor de eindnorm 2050 kort daarna in procedure te brengen.
- Datastelsel.
Platform Duurzame Huisvesting beoogt begin 2020 de benchmarks op te leveren gebaseerd op het werkelijk energieverbruik van verschillende sectoren in de utiliteitsbouw.
- Het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (OCW) werkt aan een wijziging van de Wet op het Primair Onderwijs, de Wet op het Voortgezet Onderwijs en de Wet op de Expertise Centra, voor speciaal onderwijs, zodat daarin de voor primair en voortgezet onderwijs relevante Integraal Huisvestingsplan en Meerjaaronderhoudsplan (MJOP) in verankerd kunnen worden. Die wijziging moet in 2023 ingaan.

Warmtefonds, Gebouwegebonden financiering en hypotheek

Gerealiseerd:

- Warmtefonds.
Er wordt in januari 2020 een warmtefonds gelanceerd waar woningeigenaren terecht kunnen voor aantrekkelijke financiering om hun woning te verduurzamen. Het fonds wordt gevuld met publieke en private middelen. Het kabinet stelt hiervoor tot en met 2030 in totaal 900 miljoen euro beschikbaar.
Zie ook de Kamerbrief "Financiering en ontzorging woningeigenaren".

Binnenkort:

- Gebouwgebonden financiering.
Gebouwgebonden financiering is financiering van verduurzaming die is gekoppeld aan de woning. Gebouwgebonden financiering wordt, als aanvulling op het bestaande palet aan financieringsinstrumenten, mogelijk gemaakt door een nieuwe bepaling in het Burgerlijk Wetboek op te nemen.
Zie ook de Kamerbrief “Financiering en ontzorging woningeigenaren”.
- Borging van de aandacht voor verduurzaming in de koopketen.
Partijen in de koopketen (makelaars, taxateurs, energieadviseurs, hypotheekadviseurs en kredietverstrekkers) gaan kopers en woningeigenaren in een zo vroeg mogelijk stadium stimuleren om tot verduurzaming over te gaan. Met partijen wordt gekeken hoe iedere schakel actiever kan voorlichten en adviseren over verduurzaming en hoe hun activiteiten bovendien beter op elkaar aan kunnen sluiten. De inzet is om hier in de eerste helft van 2020 definitieve afspraken over te maken met partijen en te komen tot praktische toepassingen.
Zie ook de Kamerbrief “Financiering en ontzorging woningeigenaren”.

Energiebelasting

Gerealiseerd:

- Schuif in de energiebelasting.
De energiebelasting is aangepast zodat een sterkere prikkel ontstaat om te verduurzamen doordat investeringen in verduurzaming zich sneller terugverdienen.
De schuif in de Energiebelasting is gepresenteerd in het Belastingplan voor 2020.

Subsidies

Gerealiseerd:

- Subsidies voor eigenaar-bewoners en VvE's.
De subsidieregeling energiebesparing eigen huis is vanaf 2 september 2019 weer geopend en loopt tot en met 31 december 2020. De subsidie voor Verenigingen van Eigenaren loopt tot en met 31 december 2022.

Binnenkort:

- Verbreding ISDE (Ministerie van EZK).
De verbreding van de ISDE naar isolatiemaatregelen voor woningeigenaren en VvE's zal vanaf 2021 worden doorgevoerd.
Zie ook: TK 31239 nr. 306

Kostenreductie en innovatie

Gerealiseerd:

- Bouw Techniek en Innovatie Centrum opgericht.
Op 27 juni 2019 is het Bouw en Techniek Innovatie Centrum (BTIC) van start gegaan, een samenwerkingsverband van brancheorganisaties, onderwijs en overheid. Het heeft als doel meer structurele verbindingen tussen kennisinstellingen, onderwijs, overheid, opdrachtgevers en opdrachtnemers te laten ontstaan, zodat systeeminnovaties in de bouw echt van de grond komen. Het BTIC moet als ‘initiator’ en ‘makelaar’ gaan zorgen voor de totstandkoming van R&D-programma's in de ontwerp-, bouw- en technieksector en daarbij al zoveel mogelijk de verbinding met het beroepsonderwijs leggen.
Zie ook de Kamerbrief “Innovatie en kostenreductie in de bouw”.
- Digitaliseringsdeal voor de gebouwde omgeving
In april 2019 is de Digitaliseringsdeal voor de Gebouwde Omgeving ondertekend¹. Hierin maken opdrachtgevers, marktpartijen en overheden afspraken om digitalisering in de bouw te stimuleren, de beschikbare gebouwinformatie beter digitaal te ontsluiten en deze meer gestandaardiseerd te delen. Het Rijk stelt jaarlijks een subsidie van 1 miljoen euro beschikbaar om dit proces te faciliteren.
Zie ook de Kamerbrief “Innovatie en kostenreductie in de bouw”.
- Arbeidsmarkt en scholing bij verduurzaming gebouwde omgeving
Begin 2019 zijn er afspraken gemaakt met onderwijs, marktpartijen en overheid over het optimaal benutten van het *human capital* bij de verduurzaming van gebouwen. In het MBO-convenant ‘Klimaattechniek’ zeggen bovenstaande partijen toe nieuwe curricula in het

---

¹ <https://www.digidealgo.nl/>

beroepsonderwijs te ontwikkelen, specifiek gericht op de laatste duurzame technieken en op het creëren van opleidingsplaatsen in de praktijk bij de bedrijven. Naar aanleiding van de intentieverklaring arbeidsmarkt en scholing uit het klimaatakkoord is een kernteam aan de slag om de belangrijkste knelpunten in kaart te brengen voor wat betreft personele inzet en arbeidsmarkt in de wijkgerichte aanpak.

- Circulair bouwen wordt gestimuleerd.

Er zijn maatregelen aangekondigd voor het bevorderen van het circulair bouwen van woningen en utiliteitsbouw door aanpassen van het Bouwbesluit.

Zie ook: 32847 nr. 94.

- Voortkomend uit het Klimaatakkoord heeft het kabinet 250 miljoen euro gereserveerd tot 2030 voor de Meerjarig Missiegedreven Innovatie Programma's 3. Versnelling Energierenovaties, 4. Duurzame warmte en koude en 5. Het Energiesysteem in Evenwicht tot 2030. Dit innovatiebudget wordt uitgezet langs drie sporen:

1. Ondersteuning R&D investeringen van grootschalige samenwerkingsverbanden marktpartijen en kennisinstellingen De eerste uitvraag hiervoor heeft in 2019 plaatsgevonden en op korte termijn zullen hiervoor subsidies worden verleend (subsidiebudget ca 40 miljoen). In 2020 jaar zal het kabinet een tweede uitvraag organiseren.
2. Ondersteuning van kleinschaliger initiatieven waarin innovatieve MKB-bedrijven nieuwe en bestaande technologieën via pilots en demonstratieprojecten op een slimme manier producten en diensten gereed maken voor uitrol in de markt. Deze ondernemers en onderzoekers heeft het kabinet ondersteund via eerst de programmaliijn 0 (2018) en later de DEI+-regeling (2019) (subsidiebudget ca 20 miljoen). In 2020 jaar zal het kabinet een volgende ronde van de DEI+ organiseren.
3. Specifiek voor maatschappelijk vastgoed is het Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk vastgoed ontwikkeld. Via dit platform delen we kennis en informatie en wordt verdergaande verduurzaming bevorderd door ook actief in het land gebouwegenaren te ondersteunen bij vraagstukken.

Zie ook de Kamerbrief "Innovatie en kostenreductie in de bouw".

Binnenkort:

- Renovatieversneller.

Het Rijk werkt samen met brancheorganisaties AEDES, Bouwend Nederland en Techniek Nederland aan het programma de Renovatieversneller. Het bestaat uit een landelijk ondersteuningsprogramma dat een stimulerende leeromgeving biedt waarin grote verhuurders en aanbieders samenwerken aan het bundelen van de vraag en aan de ontwikkeling van standaard maatregelpakketten. Van 2020-2025 is hiervoor 5 miljoen euro per jaar vrijgemaakt (totaal 30 miljoen). Daarnaast komt in het kader van de Renovatieversneller een subsidieregeling voor de meest veelbelovende projecten waarbinnen grote verhuurders en innovatieve aanbieders voor het eerst op grote schaal gestandaardiseerde renovaties uitvoeren. De subsidieregeling Renovatieversneller wordt in een reeks van vier subsidieregelingen in de jaren 2020 tot 2024 jaarlijks door het ministerie van BZK opengesteld met een totaalbudget van 100 miljoen euro.

Zie ook de Kamerbrief "Innovatie en kostenreductie in de bouw".

Duurzame warmte (Ministerie van EZK)

Gerealiseerd:

- Green Deal Aquathermie gesloten.

Green Deal Aquathermie is op 14 mei 2019 door circa 20 partijen ondertekend. Doel van de Green Deal en het programma dat daar onderdeel van is, is om de waarde van aquathermie in de warmtetransitie in beeld te brengen met alle kansen en afhankelijkheden en de vervolgstappen die nodig zijn om de markt van aquathermie op gang te brengen en brede, grootschalige toepassing mogelijk te maken.

Binnenkort:

- Technieken voor duurzame warmte m.b.t. bronnen in verbrede SDE+ bepaald.
- Onderzoek of op termijn andere/aanvullende beleidsinstrumenten nodig zijn voor groen gas loopt in het kader van de routekaart groen gas die in het voorjaar van 2020 naar de Tweede

Kamer gaat. De routekaart komt tegemoet aan de motie Mulder² die de Rijksoverheid oproept tot een routekaart te komen om innovatie, productie en gebruik van groen gas te bevorderen.

- In het voorjaar van 2020 zal er ook een brief naar de Tweede Kamer gaan over geothermie waarin de stand van zaken wordt geschetst ten aanzien van de maatregelen aangekondigd in de beleidsbrief geothermie van februari 2018³ en waarin de follow-up wordt geschetst.
- Inwerkingtreding wijziging Mijnbouwwet- en regelgeving voor geothermie is voorzien voor 1 januari 2021.

Infrastructuur en warmtenetten (Ministerie van EZK)

Binnenkort:

- Warmtewet 2.0 in ontwikkeling.
In het kader van het wetstraject Warmtewet 2.0 worden drie hoofdonderwerpen – marktordening, tariefregulering en verduurzaming - uitgewerkt.
In de brief van de minister van Economische Zaken en Klimaat “Voortgang Warmtewet 2.0” wordt uw Kamer geïnformeerd over de stand van zaken.
- Voorbereidingen eerste fase Warmterotonde.
Met een grootschalig warmtetransportnetwerk in Zuid-Holland kan restwarmte uit het Rotterdams havengebied worden ingezet voor duurzame warmtelevering aan industrie, landbouw en de gebouwde omgeving in de regio. De afgelopen maanden is met de betrokken stakeholders onderzocht op welke wijze het transportnet in fasen gerealiseerd kan worden. De eerste fase van het regionale warmtetransportnet betreft de aanleg van een transportleiding van Rotterdam naar Den Haag e.o. en de uitkoppeling van restwarmte. De definitieve investeringsbeslissing voor deze fase is medio 2020 voorzien, met een beoogde start van levering van warmte vanaf 2023.
Zie ook: TK 30196 nr. 676.

---

² TK 32813, nr. 234

³ TK 31239, nr. 282